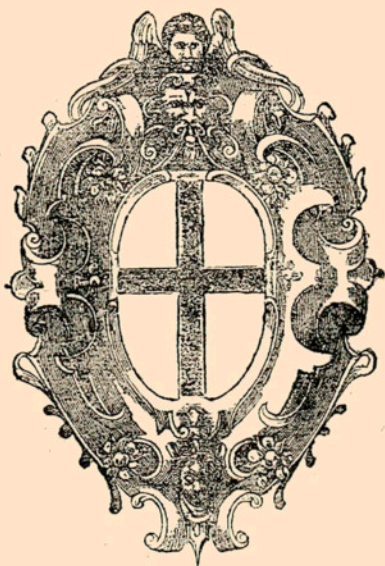

MEMORIA PRESENTADA PER L'INSTITVT
D'ESTVDIS CATALANS ALS EXCEL·LEN-
TÍSSIMS SENYORS PRESIDENT DE LA
DIPVTACIÓ I ALCALDE DE BARCELONA,
SOBRE LA CELEBRACIÓ DEL VI^E CENTE-
NARI DE LA MORT DE RAMÓN LVLL

EXCEL·LENTÍSSIM SENYOR:

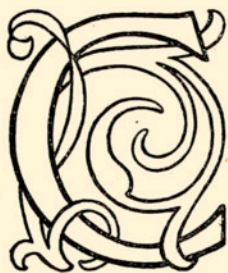
LA Secció Histórico-Arqueològica d'aquest Institut d'Estudis Catalans, amb el propòsit de celebrar dignament el VIe centenari de la mort de Ramón Lull, pròxim a escaure's, va encarregar als senyors Jordi Rubió i Balaguer i Ramón d'Alòs, la redacció d'una Memoria en la qual s'exposés un plan d'intervenció de l'Institut en la commemoració d'aquella data. Veus-aquí el text de la informació que ells han presentada:

L'ANY vinent s'escaurà el sisè centenari de la mort de Ramón Lull, i amb aquest motiu comencen a aixecar-se veus de distints indrets de dintre i fòra de la nostra terra, demanant la solemniat commemoració d'aquella data. Es hora, doncs, que l'Institut d'Estudis Catalans prengui posicions en aquest moviment, que no hauria de servir de pretext per a festes acadèmiques de dubtosa eficacia, sinó per a consolidar i donar cohesió a una nova tendència crítica que's dibuixa ja fa algùn temps en els estudis lulians. ¶ Sis cents anys estàn per caure des que morí Mestre Ramón, i bé es pot dir que en la seguida cadena dels seus deixebles, sols isoladament i de tant en tant, s'ha alçat algú qui enfoqués la seva personalitat des d'un punt de vista exacte. En el XIV^{en} segle i principis del XVe, quan els nostres reis cedeixen les habitacions de llurs palaus per establir-hi càtedres lulianes i les nostres dames ne creen d'altres generosament, en aquell intens moviment nacional, al qual devem els preciosos incunables i gòtics lulians de Barce-

lona i València, i a l'estranger els de Venècia, París i Lió, predomina clarament l'apreciació unilateral de l'*opus lulià*, sols concretada a l'estudi de l'*Art General*, dislocada del conjunt de la obra del Mestre. Sembla que aquells comentadors, En Joà Llobet, o En Daguí, o el frare de Santes Creus Jaume Janer, etc., no haguessin comprès l'interès humà i passionant que en les generoses temptatives den Lull batejava. Adhuc en les terres de llengua catalana, quan encara no havia sonat la hora de l'oblit total per als nostres textos literaris, la producció poètica de Ramón Lull romà del tot desaparebuda, fins pel mateix comentador d'Auzias March, el lulista Lluís Joà Vileta, defensor de la ortodòxia del Mestre al Concili tridentí, i la única de les seves obres en la llengua original que la bibliografia catalana pot posar al costat de les edicions dels nostres clàssics fetes en la curta aubada de l'impremta catalana, és el *Blanquerna*, i encara *traduït en llengua valenciana*, com a Mallorca més endavant traduïen de l'original vulgar al *mallorquí* altres llibres lulians. ¶ El segle XVIe senyala a Espanya el període de major crèdit i espadiment per a la doctrina luliana. Fa la seva entrada triomfal a la Universitat d'Alcalà, portat per En Nicolau de Pax; el cardenal Cisneros reuneix una biblioteca luliana i subvenciona esplèndidament l'edició de l'Alfons de Proaza (València, 1515), i finalment, el Concili de Trento alça la prohibició que pesava sobre les obres del Doctor Il·luminat, corresponent a l'entusiasta defensa que'n feren principalment els teòlegs catalans i mallorquins, i abans que ells els Reis d'Aragó o els Cancellers de Barcelona. A l'estranger, en canvi, i principalment a Alemanya, comença a enterbolir-se la comprensió de la doctrina luliana, a conseqüència de l'exagerada importància donada per Corneli Agripa i Giordano Bruno a la part purament formal de la seva lògica. En les edicions de Strasburg veiem ja barrejades les obres autèntiques amb les apòcrifes, i per fi, a les darreries de la XVI^{na} centuria, se'ns presenta del tot formada la llegenda que convertia en un alquimista el filòsof mallorquí. Aquesta buida

anomenada, no sols havia d'esterilitzar en una falsa direcció bona part dels estudis lulians durant prop de doscents anys, sinó també ofegar la producció autèntica de Lull. ¶ I cabalment a una orientació tan equivocada, que a Espanya mai va prevaler, hem d'agrair el més gran monument que la ciència estrangera ha aixecat a la memòria del nostre escriptor. Feia prop de cinc anys que el P. Sollier havia publicat el seu estudi sobre la vida i obres de Ramón Lull, alçant la seva veu contra la falsa escola que en molts centres europeus semblava predominar. En aquell llibre (Amberes, 1708), se resumien les serioses investigacions que molts lulistes d'Espanya, i molt especialment el *nunquam satis laudatus Custurerius*, com deia son germà de religió, havien dedicat a la vida i escrits de Ramón Lull, i en un capítol especial, aprofitant i reforçant els arguments de l'historiador de Mallorca, en Vicents Mut, i fins de Wadding, se demostrava que el *Beatus Raymundus nihil exploravisse periclitacione chimica*. A pesar de l'autoritat del savi holandista, Ju Salzinger, després de llargues recerques bibliogràfiques que no arribaren a obrir-li els ulls, se tancava en una torre d'un vell castell del Ducat de Bergen, per a buscar la pedra filosofal, voltat de codis i edicions lulianes i sota l'alta protecció de l'Electeur Joan Guillem. L'únic feliç resultat d'aquelles vanes temptatives, foren la magna edició Maguntina i la immensa arplega de codis catalans i llatins de Mestre Ramón, arrencats però de la nostra terra, que fan avui de Munic el més copiós dipòsit dels seus escrits. ¶ Com tants cops sol ocórrer, una obra guiada per una idea fantàstica produí resultats ben aprofitables, i tingué en la nostra terra gran ressonància. Salzinger era nomenat Doctor de la Universitat luliana de Mallorca, i la seva edició constituïa una de les més fermes bases en què s'apoiaria per destruir les argucies d'un P. Feijóo el savi P. Pasqual, a qui no s'ha agrait encara prou l'esforç de sòlid i imparcial treball que les *Vindiciae lulianae* representen. ¶ El segle XIXe i la renaixença catalana havien de fer girar els ulls reflexivament al desconegut valor literari

i lingüístic de la obra luliana. En Jeroni Rosselló, de Mallorca, a l'iniciar la publicació dels escrits originals de Mestre Ramón, preparava una nova època en la història del lulisme, en la qual molt més que l'examen de la justesa de les seves proposicions o la llur acceptació com a mètode, interessaria l'escatir la posició espiritual de Lull davant dels problemes que's presenten a la intel·ligència humana, i la fecunda unitat d'idea i acció amb què intentarà resoldre'ls. ¶ En Menéndez Pelayo, que tantes planes de la nostra història literària ha fet reviure a l'il·luminar-les amb la seva generosa crítica, és també qui per primera vegada va sentir l'intens valor poètic de la vida del solitari de Miramar. Ell és qui, amb el memorable Discurs llegit a Mallorca en 1884, va retornar-nos la visió integral de la seva imatge mig esborrada. ¶ Desde llavors, alçada la barrera amb què el criteri tancat de les escoles havia acabat per isolar-la i fer-la incomprendible, la dramàtica figura de qui tant ennoblí la nostra llengua és a tota hora ben viva i bategant en nostre record. ¶ La projectada commemoració no serà, doncs, cap festa de pura arqueologia o erudició literària, que pugui dur-se a efecte dins les quatre parets d'un cercle d'iniciats, sinó que durà aparellada l'adhesió de tots els qui, parlant o no la llengua de Ramón Lull, hagin sentit l'atracció d'aquell prodigi de generosa activitat que va guiar la seva existència. ¶ Però la mateixa popularitat del Beat Ramón, que donarà proporcions de festa nacional al sisè centenari de la seva mort, al mateix temps que assegura el que no quedi desatès l'aspecte sentimental que ha de revestir la commemoració de qui, com ell, és carn i sang de la nostra tradició, permet concretar la intervenció de l'Institut en forma científicament especialitzada, que pugui servir de punt de partida per a ulteriors estudis.

AP obra de necessitat més immediata que l'edició de les obres lulianes conservades en català. Podrà semblar aquesta producció curta en nombre, si la comparem amb la llarga serie de llibres que sols ens han arribat en llatí, però és indubtable que constitueix, fins prescindint de son interès filològic, la part de l'*opus* lulià de major valor afectiu i la que més aviat, sense necessitat d'exègesi, pot posar-se directament en contacte amb les nostres gents. La constància i escrupulositat en el treball de què dona mostra la *Comissió Editora d'obres de Ramón Lull*, de Palma de Mallorca — que amb la terminació, anunciada per a ben aviat, del magne *Libre de contemplació*, ha reincorporat a la literatura catalana una de les obres més extraordinaries que cap literatura vulgar mig-eval pugui presentar en el gènere especulatiu —, permeten considerar aquesta tasca com immillorablement atesa, i encaminar en altra direcció els esforços de l'Institut, sens perjudici que contribueixi en alguna forma a l'estampació del *Blanquerna*, amb la qual, valent-se de la nostra copia fotogràfica del text muniquès, projecta la Comissió celebrar el centenari vinent. ¶ Els lulistes mallorquins que integren la Comissió, han sentit sovint la falta d'un instrument preparatori i auxiliar de treball, que en alguna ocasió s'és feta dolorosament sensible. Ens referim a la bibliografia dels textos manuscrits de Ramón Lull, sense la qual és prematur pensar en la selecció i tria dels millors codis, que una edició crítica imposa. Així ho va comprendre, ja fa més de cinquanta anys, el que inicià la publicació de les obres lulianes, i fruit del seu treball fou una bibliografia que la Biblioteca Nacional de Madrid, on se conserva inèdita, li premià en 1861, i és avui dia la fita d'una orientació remarcable, que és molt de doldre que no hagi sigut abans seguida. Però aquest treball, que En Rosselló reduí gairebé a Mallorca, és precís estendre'l a totes les biblioteques nacionals

i estrangeres on puguin trobar-se codis de Ramón Lull. Anant per parts, examinant un a un els fons més importants i dreçant-ne el catàleg respectiu per reunir i coordinar després el resultat en un volum de síntesi final, arribaríem de segur a anotar una xifra fantàstica de codis, que constituïrien el monument més grandíols que poguéssim alçar al poeta filòsof. ¶ A propòsit d'això, s'ha fet notar en altres ocasions la necessitat de no reduir l'escorcoll als manuscrits catalans, sinó d'estendre'l també als llatins, si no volem mutilar la complexa personalitat del Venerable mallorquí, subjectant-la a un exclusivisme literari i lingüístic, que fóra mal aplicat a una actuació tan universalista en el propòsit i els procediments com fou la de Ramón Lull. No's pot negar que és als textos llatins on hem d'acudir molts cops en últim terme, per a abarcar en tots sos aspectes la seva significació literària i filosòfica. Recordi's també que és poc lo que coneixem de la producció dels deixebles i comentadors lulistes en el segle XIVe i principis del XVe, que judicant pel que deixa endevinar el ressò de les polèmiques d'aquell temps, degué ser prou abundosa. Aquesta incomprendible solució de continuïtat, que no s'avé amb la copiosa literatura luliana que'ns ha salvat la impremta dels segles XVe i XVIe, desapareixerà sens dubte el dia que s'hagin estudiat a fons els manuscrits de les ciutats on floriren les escoles de devots del Mestre. ¶ La bibliograffa dels codis i impresos lulians, faria possible l'establir documentalment el catàleg definitiu dels escrits del nostre autor. Des de les llistes fetes en vida de l'autor (1311), moltes vegades s'intentà semblant tasca. Recordem aquí, com és de justícia, les primeres temptatives de Bouvelles, A. de Proaza i Pax, i les seves successives ampliacions fins a arribar als de Wadding i Nicolàs Antonio, reproduïts més tard pel P. Custurer i el P. Sollier, i en el mateix segle XVIIIe els de Salzinger i el P. Pasqual, base gairebé única de la classificació de l'*Histoire littéraire de la France*, i avui dia encara de consulta indispensable per la justesa de crítica amb què foren

dreçats. Ells constitueixen els precedents de la bibliografia que avui demanem com un ideal, i han d'ésser la pedra de toc de la seva exactitut. ¶ Els treballs que a la bibliografia luliana dedi-qui l'Institut no seràn més que una conseqüència del primer pas donat a l'encarregar al plorat amic Mateu Obrador, que ja particularment havia dut a cap tasca igual a la Biblioteca Marciana de Venècia, l'inventari dels codis catalans den Lull, existents a Munic i Milà. Persistint en igual orientació, el senyor Rubió i Lluch, des de la seva càtedra de Literatura catalana i en un sumari que publicà de les seves lliçons, va exposar, en línies generals, la producció en vulgar de Mestre Ramón, prou nombrosa i que indubtablement anirà augmentant com més s'eixamplin els horitzons de la bibliografia luliana. En aquella ocasió excità ardentment sos deixebles a ocupar un lloc en l'empresa tants cops somniada i senyalà la pròxima data del centenari lulian, com la més indicada per consagrar-la amb l'èxit.

A crida ha trobat sos seguidors entusiastes, i després de prop de dos anys de preparació silenciosa, apareixen a flor de terra els fonaments de les construccions futures. És hora, doncs, que l'Institut arreplegui tots aquests esforços, aglutinant-los amb l'autoritat del seu prestigi i amb la força d'atracció de les obres col·lectives. ¶ Els joves Estanislau Duràn i Elies Rogent, se proposaren fer la bibliografia de les edicions lulianes. Després d'un detingut període d'estudis preparatoris, assajaren llurs forces en el ric fons d'impresos de la nostra Biblioteca Universitaria. L'estudi personal i directe a què sotmeteren els exemplars

descrits i la justesa i claretat de criteri bibliogràfic amb què construïren la part que podríem anomenar arquitectònica de llur treball, mereixeren que l'Institut els donés la seva confiança, encarregant-los una exploració d'igual caràcter en les biblioteques mallorquines, el Desembre de 1913. Avui podem dir que tenen gairebé completa la bibliografia de les edicions d'obres autèntiques de Ramón Lull, des dels raríssims incunables barcelonins den Pere Posa, fins a les modestes edicions setcentistes den Capó o la Viuda Frau, a Mallorca. Han sigut de parer els senyors Duràn i Rogent, amb raó, d'incloure en la bibliografia que projecten, les obres falsament atribuïdes a Ramón Lull, principalment d'alquímia, en què tant riques solen ser les col·leccions estrangeres, i per completar llur investigació en aquest sentit, s'han dirigit a les biblioteques franceses i alemanyes més importants per a l'objecte, gracies a la qual cosa han vingut en coneixement de l'existència d'algunes impressions ignorades. Res podrà igualar, en quant a la pintoresca varietat del contingut, la bibliografia de les obres impreses de Ramón Lull o a ell referents, que preparen els esmentats amics; serà la vivent exposició de la historia de l'escola luliana, reflectada en la impremta, des de les severes estampacions gòtiques, fins als panegírics i sermons mallorquins, passant per les impressions tedesques de Colunya, Francfort o Strasburg del *Vademecum*, el *Testament*, o el llibre de la quinta essencia, on els nostres Ramón Lull i Arnau de Vilanova semblen voler representar amb En Joàn de Peratallada, el triunvirat de les ciències naturals a l'Edat mitjana.

o menys important que aquesta tasca per a la definitiva fixació de l'*opus* lulià, ha de ser la bibliografia dels codis del nostre Ramón Lull, conservats a les biblioteques d'Europa. París, Oxford, Munic, Milà, Roma, Palma de Mallorca, són, entre molts altres, veritables panteons de la literatura luliana. De cap altre escriptor català, i de pocs de l'estranger, se troba tal abundancia de codis a Europa. El prestigi universalment sentit de la seva personalitat, l'infadigable proselitisme de sos deixebles, fins les apassionades invectives de sos detractors i la sugestió de la seva fama de devot de l'ocultisme, multiplicaren per tot arreu les còpies dels seus llibres. ¶ Un dels firmants d'aquesta exposició, valent-se de l'oportunitat de la seva estada a l'Escola Espanyola d'Historia i Arqueologia de Roma, ha dreçat el catàleg dels codis lulians de les seves biblioteques. Les seves recerques se dirigiren especialment a la Vaticana i al convent de Sant Isidre. La importancia d'aquella col·lecció de més de 80 manuscrits, en gran part dels segles XIVe i XVe, és que, fòra d'un parell o tres, són desconeguts gairebé per complet dels lulistes i bibliògrafs moderns. Després del ric fons lulià de Munic, la serie de manuscrits lulians de Roma amb unes 180 obres diferents, bastants d'inèdites i fins algunes de desconegudes, serà l'aportació més important a la ja fabulosa bibliografia del gran polígraf mallorquí. ¶ Parlant d'Alemanya, n'hi ha prou recordant la inestroncable mina de la Biblioteca Palatina de Mannheim, avui a Munic, per donar-li el lloc privilegiat que li pertoca entre les nacions a la qual ha correspost una més rica herencia d'escrits lulians. Dues llargues mesades dedicà un altre dels abaix firmats a l'estudi del fons llatí de Munic, completant així la feina que l'Obrador va proposar-se fer en 1908 amb el català. Constitueixen aquell fons uns 186 codis lulians, del quals són la meitat dels segles XIVe i XVe, i pot dir-se, amb veritat, que llevat d'uns

pocs tractats que l'Alòs ha descobert a Roma, el catàleg del fons muniquès fóra el de tota la producció luliana avui existent. Infinitament menys riques en aquest sentit són les biblioteques de Berlín i Dresden. En canvi, va ser una veritable sorpresa l'estudi fet per un de nosaltres, gràcies a una comissió de l'Institut, de la col·lecció luliana de la vella església d'Innichen, denunciada pel P. Keicher en el seu sòlid treball sobre Ramón Lull. En un bell recó de món, a 1,200 metres d'altura, en el Tirol, se conserven una sèrie de manuscrits i impresos del segle XVe, estojats en una sala que guarda tot el repòs d'una biblioteca monacal. Allí es recolliren uns 16 codis llatins de Ramón Lull, tots de la mateixa procedència, que contenen uns 80 tractats lulians, algú per cert ben poc conegut. ¶ La publicació de l'inventari de Munic resultaria incompleta, sense l'estudi de la formació d'aquell dipòsit. Sabent que aquest tema i el no menys interessant de la història de l'edició maguntina eren l'objecte d'un estudi per part del Dr. A. Gottron, de Mainz, deixeble del Professor Finke i ja conegut per una altra monografia luliana, conseguírem d'aquell que cedís a l'Institut la publicació del seu estudi, per al qual ha pogut aprofitar, a més dels documents de l'arxiu de Mainz i Würzburg, el curiós manuscrit que conté la correspondència de l'Elector amb els PP. Custurer i Sollier, sobre llur recerca de codis lulians. No cal encarrir l'importància del definitiu esclariment d'un fet tant significatiu en la història del lulisme, com la obra de l'edició maguntina, que clou per a sempre més l'època de la llegenda alquimista, i inaugura gloriosament les impressions lulianes basades en la recerca crítica del text original. ¶ Però el prestigi dels dipòsits de l'estranger, no'ns ha de fer oblidar la riquesa que en codis i documents lulians conserven les nostres biblioteques. El catàleg dels pocs coneguts de les públiques i privades de Mallorca, en el qual treballa l'exacte coneixedor de les coses de la illa, D. Estanislau Aguiló, seria de desitjar que fos aviat terminat i dut a l'impremta.

QUEST és, sens perjudici d'altres iniciatives més generals que l'Institut prengué, d'acord amb les altres societats culturals de terres de llengua catalana, el camp en què, al nostre entendre, s'hauria de fer sentir la seva acció interna, corresponent al caràcter d'especialitzada acció que li senyalen, tant la seva carta de constitució com la tradició dels anys que porta de vida. ¶ Corresponent, doncs, a l'honorós càrrec que va fer-nos la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut, proposem en aquestes breus indicacions, que no tenen la pretensió de ésser completes ni ordenades amb rigor científic: 1. La creació, amb motiu del pròxim centenari, d'una comissió d'Estudis històrics lulians, organitzada per l'Institut, que cuidés de coordinar els esforços dels erudits catalans que's dediquin a treballs bibliogràfics o literaris sobre Ramón Lull. La seva bibliografia definitiva i rigorosament històrica i la publicació d'un recull crític de documents a ella relatius, com a base d'una història del lulisme; l'estudi de la iconografia luliana, a la qual ha fet ja curioses aportacions el *Butlletí de la Societat Arqueològica de Palma*, i per a la qual els codis històrics donarien interessantíssims materials; l'inventari i extracte dels processos sobre lulisme, que al costat de son interès essencial ne presenten un altre no menyspreuable com a documents de la història local..., tot són assumptes que esperen un investigador que s'hi dediqui. 2. Demanar a nostres Corporacions Patronals, la Diputació Provincial i l'Ajuntament de Barcelona, que donguin a l'Institut els medis extraordinaris suficients per solemnitzar el VIe centenari de la mort de Ramón Lull amb la publicació d'una serie de *Estudis bio-bibliogràfics lulians*, que podria obrir-se amb els següents treballs, que seràn ben aviat en disposició d'anar a l'impremta: a) A. Gottron: L'edició maguntina de Salzinger, amb l'estudi de la formació del dipòsit de Munic, i el catàleg dels codis lulians a Mainz; b) Duràn-Rogent: Bibliografia de les

obres impreses de Ramon Lull; *c*) Aguiló: Catàleg dels manuscrits lulians a Mallorca; *d*) Alòs: Catàleg dels codis lulians de Roma; *e*) Rubió: Catàleg del codis lulians en llatí a Munic. ¶ Barcelona, 15 d'Abril de 1914. ¶ JORDI RUBIÓ I BALAGUER.—RAMÓN D'ALÒS.

Aquesta memoria va ésser llegida i aprovada en Sessió del dia 21 del mes corrent, acordant-se transmetre-la a aqueixa Excel·lentíssima Corporació. ¶ Déu guardi molts anys V. E. ¶ Barcelona, 30 d'Abril de 1914.

EL PRESIDENT

A. Rubió i Lluch

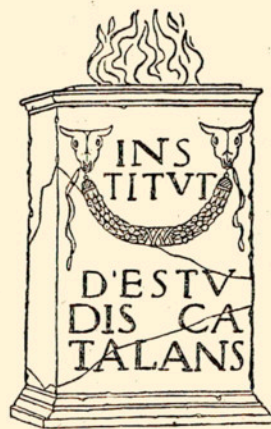
EL SECRETARI

M. S. Olíver

MEMORIES I DOCUMENTS DELS TREBALLS FETS PER L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

FASCICLES PUBLICATS

- 1.—Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans al Excel·lentíssim Senyor Alcalde de Barcelona proposant la fundació d'una Biblioteca Catalana, i llegida en consistori del dia 13 de Novembre de 1907.—Barcelona, 1907.
- 2.—Dictamen-acord de l'Institut d'Estudis Catalans proposant a la Excma. Diputació Provincial de Barcelona l'adquisició de la Biblioteca Aguiló.—Barcelona, 1907.
- 3.—Memoria presentada als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona, per l'Institut d'Estudis Catalans, donant compte dels treballs fets des de la seva fundació fins al 31 de Desembre de 1908.—Barcelona, 1908.
- 4.—Informe que l'Institut d'Estudis catalans va traslladar al Excel·lentíssim Senyor President de la Diputació de Barcelona, sobre l'estat d'alguns arxius de Catalunya i la conveniència de la seva millor instal·lació.—Barcelona, 1908.
- 5.—Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1909.—Barcelona, 1909.
- 6.—Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona, donant compte dels treballs fets durant l'any 1910.—Barcelona, 1910.
- 7.—Exposició d'un pla de publicació de les Cròniques Catalanes.—Barcelona, 1912.
- 8.—Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans als Excel·lentíssims Senyors President de la Diputació i Alcalde de Barcelona, sobre la celebració del VIè Centenari de la mort de Ramón Lull.

SOCIETAT ANONIMA «LA NEOTIPIA», RAMBLA DE CATALUNYA, 116, TELEF. 7908, BARCELONA